

теорія та методологія історії

DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-01/293-309>

УДК (UDC) 001.891 : 378.4 : 174] : 94 (477) «20»

REACTION OF THE UKRAINIAN HISTORICAL COMMUNITY TO ACADEMIC PLAGIARISM: HIGH-PROFILE CASES OF THE FIRST QUARTER OF THE 21ST CENTURY

Iлона Zhovta*

Antonina Kizlova**

Abstract

The purpose. The purpose of the study is to characterize key manifestations of the Ukrainian historical scholarly community's response to resonant cases of plagiarism in historical research during the first quarter of the 21st century. Special attention is paid to the activities of professional historians in detecting and counteracting plagiarism, as well as their role in shaping public opinion regarding the problem of academic dishonesty in Ukrainian scholarship.

Methodology. The research methodology is based on the principles of historicism and objectivity. The comparative-historical method is applied to compare different forms of the scholarly community's response to violations of academic integrity. The classification method is used to systematize typical manifestations of the academic environment's reactions. The activities of professional historians in detecting plagiarism are analysed considering both institutional and personal dimensions.

Scientific novelty. The scientific novelty lies in the first comprehensive study of the Ukrainian historical scholarly community's response to cases of plagiarism in academic works.

Conclusions. Public statements by historians about detecting plagiarism in colleagues' works are characterized by high professionalism. Historians apply detailed textual analysis,

---

* PhD in history, lecturer of the Department of History, Faculty of Sociology and Law, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine. E-mail: kovtach8316@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6620-8272>

** doctor of historical sciences, associate professor of the Department of History Faculty of Sociology and Law, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine. E-mail: ant_kiz@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2056-3834>

compare quotations, examine source bases and reference systems, identifying both textual borrowings and falsifications in working with archival materials, transformations and distortions of borrowed texts. Researchers also analyse chains of borrowings, structural plagiarism, and appropriation of concepts. The causes of plagiarism in historical research include: status enhancement, lack of professional competence, and pursuit of commercial gain. Institutional response manifests through official appeals to the National Agency for Higher Education Quality Assurance and the Ministry of Education and Science to revoke academic degrees from violators, and involvement of state institutions. Collective appeals by professional historians and lawsuits regarding copyright protection have been documented. Cases of plagiarism are discussed in academic and journalistic publications and on social media, contributing to the formation of public opinion about the unacceptability of plagiarism. An important aspect is the consistent positioning of researchers regarding the unacceptability of plagiarism regardless of the violator's status.

Keywords: academic integrity, plagiarism, historical research, scholarly community, scholarly ethics, textual analysis, intellectual property, Ukrainian historiography

РЕАКЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ СПІЛЬНОТИ УКРАЇНИ НА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ: РЕЗОНАНСНІ ВИПАДКИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ 21 СТОЛІТТЯ

Глона Жовта*

Антоніна Кізлова**

Анотація

Мета статті полягає у характеристиці ключових проявів реакції наукової спільноти істориків на резонансні випадки плагіату в історичних дослідженнях в Україні першої чверті 21 ст. Особлива увага приділяється діяльності професійних істориків з виявлення та протидії плагіату, а також їхній ролі у формуванні громадської думки щодо проблеми академічної недоброчесності в українській науці.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму та об'єктивності. Застосовано порівняльно-історичний метод для зіставлення різних форм реагування наукової спільноти на порушення академічної доброчесності. Для систематизації типових проявів реакції наукового середовища використано метод класифікації. Діяльність професійних істориків щодо виявлення плагіату проаналізовано з урахуванням інституційного та особистісного вимірів.

Наукова новизна полягає в першому комплексному дослідженні реакції української наукової спільноти істориків на випадки плагіату в академічних працях.

Висновки. Публічні заяви істориків про виявлення плагіату в працях колег відзначаються високим професіоналізмом. Історики застосовують детальний текстологічний аналіз, порівнюють цитати, досліджують джерельну базу та систему

---

* доктор філософії з історії, викладач кафедри історії, факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, Україна. E-mail: kovtach8316@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6620-8272>

** доктор історичних наук, доцент кафедри історії, факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, Україна. E-mail: ant_kiz@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2056-3834>

посилань, виявляючи як текстуальні запозичення, так і фальсифікації в роботі з архівними матеріалами, трансформації та спотворення запозичених текстів. Дослідники також аналізують ланцюжки запозичень, структурний плагіат та запозичення концепцій. Причини плагіату в історичних дослідженнях включають: підвищення статусу, брак фахового рівня та пошук комерційної вигоди. Інституційне реагування проявляється через офіційні звернення до НАЗЯВО та МОН для позбавлення порушників наукових ступенів, залучення державних установ. Зафіксовано колективні звернення професійних істориків та судові позови щодо захисту авторських прав. Випадки плагіату обговорюють в академічних і публіцистичних виданнях й у соціальних мережах, що сприяє формуванню громадської думки про неприпустимість плагіату. Важливим є послідовне позиціонування дослідників щодо неприйнятності плагіату незалежно від статусу порушника.

Ключові слова: академічна доброчесність, плагіат, історичне дослідження, наукова спільнота, наукова етика, текстологічний аналіз, інтелектуальна власність, українська історіографія

Цитування: Жовта, І. & Кізлова, А. (2025). Реакція історичної спільноти України на академічний плагіат: резонансні випадки першої чверті 21 століття. *Консенсус*, 1, 293–309.
<https://doi.org/10.3110/consensus/2025-01/293-309>

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/163>

Постановка проблеми. У законодавстві західних країн немає чіткого розмежування поняття «плагіат», яке використовується в науковій та в інших сферах життєдіяльності людей. Коли йдеться про юридичні документи України, то чітко простежується розмежування на «плагіат» і «академічний плагіат». Щодо першого поняття, то його використовують щодо порушення авторського права. Друге проявляється у двох формах. Це оприлюднення під своїм іменем чужих наукових (творчих) результатів, і також відтворення чужих текстів без зазначення авторства¹. Тому академічний плагіат відносять до одного з видів порушення академічної доброчесності², що прописане в українському законодавстві. 2009 р. було укладено «Етичний кодекс ученого України», де рішуче викриття плагіату та інших форм порушення авторського права визнано обов'язком науковця³. Прийняття спеціального Закону України «Про академічну доброчесність» свідчить про державну стратегію боротьби з цим явищем. Утім, не менш важливою є реакція самої наукової спільноти. В колах істориків – як на сторінках фахових видань, так і в періодиці та соцмережах – набувають усе більшого розголосу випадки виявлення академічного плагіату в дослідженнях колег по цеху. Можна припустити, що це спричинене відкритим доступом до робіт істориків, які переважно відцифровані, й політикою України, спрямованою на дотримання академічної доброчесності в освіті й науці.

Упродовж першої чверті 21 ст. суттєво розширилися можливості виявляти

¹ Якубівський І.Є. Академічний плагіат як вид порушення академічної доброчесності. *Нове українське право*. 2023. № 4. С. 131.

² Закон України про академічну доброчесність від 30.08.2022. № 13 (18). URL: <https://salo.li/3C58743>

³ Етичний кодекс ученого України. URL: <https://salo.li/6d3794a>

запозичення, зокрема й за допомогою цифрових технологій. Дослідження реакції історичної спільноти України цього періоду на випадки академічного плагіату дасть змогу не лише охарактеризувати механізми професійного саморегулювання, але й оцінити ефективність інституційних заходів протидії порушенням академічної доброчесності в українській історичній науці. Це особливо важливо в контексті становлення нової академічної культури, яка має відповідати найвищим стандартам якості наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо розвідок з історії плагіату в Україні, то І. Романова, розглядаючи історичну еволюцію плагіату від античності до сучасності, а також трансформації суспільного сприйняття цього явища, звернула увагу й на особливості розвитку проблеми в Україні. Щодо періоду незалежності, авторка відзначила серед проблем реагування на плагіат виділила необхідність у широкій кампанії запобігання його проявам в освіті, потребу сформувати свідомий «імунітет» до плагіаторської діяльності, використовувати спеціальні програми для виявлення плагіату. Також авторка вказала на потребу й надалі вивчати плагіат не лише в правовому, а й у культурологічному аспекті⁴. А. Шауренко повністю присвятила статтю плагіату в історичних дослідженнях, проте зосередилася на порівнянні ефективності систем його виявлення⁵. Статтю присвячено такій **недослідженій частині загальної проблеми**, як реакція української наукової спільноти істориків на резонансні випадки плагіату в працях колег.

Метою статті є охарактеризувати ключові прояви реакції наукової спільноти істориків на резонансні випадки плагіату в історичних дослідженнях в Україні першої чверті 21 ст. Особлива увага приділяється діяльності професійних істориків з виявлення та протидії плагіату, а також їхній ролі у формуванні громадської думки щодо проблеми академічної недоброчесності в українській науці.

Виклад основного матеріалу. Варто зауважити, що з 2000-х рр. широкого розголосу набули нечисленні випадки плагіату в історичних дослідженнях. Наголошуємо, що йдеться про виявлення і розголошення порушень академічної доброчесності. На сайті «Плагіат і фальсифікації» до чорного списку осіб, у чиїх дисертаціях чи інших наукових працях знайдено плагіат, віднесено лише двох істориків із 90 осіб⁶, хоча загалом таких випадків більше.

Чимало прикладів плагіату трапляється в наукових роботах за сумісництвом політичних діячів та управлінців. Активістка антиплагіатної ініціативи «Дисергейт» С. Благодетелева-Вовк констатувала, що до 90% робіт містять порушення академічної доброчесності, низка з них належать політичним діячам і, ймовірно, їх пишуть на

---

⁴ Романова І.В. Явище плагіату: історія та сьогодення. *Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси*. 2012. № 3. С. 267–272.

⁵ Шауренко А. Плагіат у наукових працях з історії: аналіз існуючих систем виявлення та їх ефективність. *SWorldJournal*. 2024. Issue 27. P. 3. С. 159–164. DOI: 10.30888/2663-5712.2024-27-00-046

⁶ Чорний список осіб, у дисертаціях чи інших наукових працях яких знайдено плагіат. *Плагіат і фальсифікації*. URL: <https://surl.li/ipucz>

замовлення фахові дослідники, щоб сформувати зв'язки на високому рівні влади. Тому в багатьох депутатів є ступінь кандидата чи доктора наук⁷ і праці істориків – політичних діячів та управлінців привертають особливу увагу в контексті теми.

У 2000-х рр. на шпальтах публічних видань активно обговорювали наукову діяльність В. Литвина, який був керівником «Народної партії», народним депутатом України, спікером Верховної Ради України (2002–2008; 2008–2012), що працював на історичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який свого часу й закінчив. У журналі «Критика» відомі історики Н. Яковенко і О. Толочко розібрали діяльність В. Литвина як історика: проаналізували його наукову діяльність, чималу кількість робіт, виданих як одноосібно, так і в співавторстві, відзначили широке коло зацікавлень – від історії давніх греків до подій ХХ ст., і виявили плагіат із їхніх власних доробків, присвячених періоду Русі й литовсько-польській добі. Автори аналізованої статті застосували ретельний текстологічний аналіз, порівнюючи оригінальні тексти з текстами праць В. Литвина. Вони навели в публікації паралельні цитати, чим наочно показали зразки порушення академічної доброчесності. Окрім того, обоє авторів поставили під сумнів фаховість історика-політика, аргументуючи це низкою помилок щодо тлумачення термінології і понять, низку неточностей у примітках щодо джерел, які, на думку авторів, «засвідчують елементарну необізнаність»⁸, надали фахову оцінку змісту, звертаючи увагу на некомпетентні «авторські уточнення», які постали при спробі дещо видозмінити оригінальні тексти під час запозичення. Також виявили «динаміку творчої активності»⁹ В. Литвина, яку пов'язали зі «злетами і падіннями державної кар'єри автора». Науковці ретельно задокументували не лише наявність, а й системність порушень, згадуючи попередні інциденти та реакцію на них, що свідчить про послідовну позицію щодо захисту професійних стандартів. Важливо також, що Н. Яковенко та О. Толочко докладно пояснили широкій аудиторії механізми містифікації – стаття не лише констатує факт плагіату, але й містить припущення про те, хто може стояти за відомими іменами авторів, котрі його практикують. Також у ній продемонстровано іронію ситуації, адже згадано про співавторство Литвина у книзі «Охорона інтелектуальної власності в Україні» (2002)¹⁰.

Наступним фахівцем, який розкритикував наукову спадщину В. Литвина, став О. Гарань, професор НаУКМА, науковий радник Фонду «Демократичні ініціативи». Він згадував випадок, як іще 1992 р. написав приватного листа політику-історику з тим, що виявив у нього «запозичення», але отримав відповідь, що такого не могло трапитися. Крім історичного плагіату, на чому наголошує науковець, В. Литвин

⁷ Славінська І. Плагіат містять до 90% дисертацій в Україні – активістка ініціативи «Дисергейт». *Суспільне. Культура*. URL: <https://surf.li/ewlekt>

⁸ Толочко О., Яковенко Н. Потрапили в історію. *Критика*. 2006. Рік Х. Число 7–8 (105–106). URL: <https://surf.li/njvzgzk>

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

привласнив статтю віце-президента Фонду Карнегі Т. Карозерса і під назвою «Гражданское общество: мифы и реальность» її надрукували в українському виданні. Однак плагіатор зізнався в цьому, аргументуючи ситуацію тим, що матеріал збирали його помічники.

Послався О. Гарань і на статтю О. Толочка і Н. Яковенко, високо оцінивши їхній підхід до викриття плагіату в працях В. Литвина.

Після всіх скандалів В. Литвин став віце-президентом Національної Академії наук і очолював секцію суспільних і гуманітарних наук 2006 р., а, на думку О. Гараня, мав бути позбавлений усіх звань, тоді як академічна спільнота мала б водночас чіткіше висловлювати позицію щодо академічної недоброчесності. Автор статті розкритикував «мовчання академіків» при обранні В. Литвина академіком 2003 р., незважаючи на міжнародний скандал. Відзначив О. Гарань і відсутність реакції наукових інститутів на порушення академічної доброчесності, які охарактеризував у публікації. На його думку, все це є символом того, що «наука стала номенклатурною, в якій посади купуються і продаються»¹¹. Важливим моментом було те, що у професора О. Гараня через критику наукової спадщини В. Литвина були проблеми, про які автор детально не розповідає. Його публікація «Плагіатор очолив Київський університет. Тимчасово?» лише день провисіла на інтернет-ресурсі й була прибрана¹². Отже, тема плагіату в дослідженнях В. Литвина і далі розглядалася серед фахових дослідників та в широких колах суспільства, і вперше критичні зауваження зазнали цензури з боку владних осіб на сторінках періодичних видань.

Наступним істориком-політиком, чия наукову роботу розкритикували й виявили плагіат, став старший брат колишнього президента України В. Ющенка П. Ющенко. Зокрема, йдеться про захист дисертації П. Ющенка на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук на тему: «Києворуська спадщина в історичній пам'яті українського суспільства (XII – початок XXI ст.)». Відгук на дослідження написала плеяда істориків із 14 осіб (О. Толочко, Г. Касьянов, О. Коляструк, Олена Романова, Є. Синиця та ін.) після успішного захисту роботи. Дослідники відзначили, що П. Ющенку бракує розуміння того, як пишеться історичне дослідження, як і навичок роботи з джерелами та посилання на них. Також увагу було звернуто на текст, який не відредагували ні автор, ані редактор, де не було враховано вимоги наукового стилю, застосовувалися наукоподібні чи псевдонаукові терміни. Особливу увагу рецензенти приділили виявленню системних проявів академічного плагіату, ретельно документуючи численні некоректні текстові запозичення з праць провідних істориків, таких як В. Ричка, М. Котляр, С. Плохій, В. Даниленко, Я. Грицак та інші. Дослідники зафіксували масштабні дослівні запозичення без лапок та з неналежним цитуванням, підкріплюючи висновки порівняльними таблицями, котрі наочно демонструють академічний плагіат. Також

¹¹ Гарань О. Цинізм науковця Литвина. *Українська Правда*. 2008. 12 травня. URL: <https://sur.li/pzxdfc>

¹² Ibidem.

сумніви науковців викликало проходження фахової апробації статей дисертанта¹³. Отже, наведені аргументи підсилюють твердження на користь того, що П. Ющенко не дотримувався академічної доброчесності, зокрема вдавався до плагіату, а також порушував принципи написання наукового дослідження. Цей відгук демонструє високий рівень уваги професійних істориків до проблеми академічної доброчесності, їхню здатність детально аналізувати науковий текст, виявляти плагіат та інші порушення, а також готовність публічно реагувати на випадки академічної недоброчесності навіть після офіційного захисту дисертації.

Зрештою, П. Ющенка було позбавлено наукового ступеня доктора історичних наук¹⁴.

Крім політиків, до порушення академічної доброчесності вдаються й історики-управлінці. Показовою є справа О. Стасюк, колишньої директорки Національного музею Голодомору-геноциду, яка привернула увагу широко кола як науковців, так і суспільства.

Широко обговорюваним випадком порушення академічної доброчесності був захист дисертаційної роботи О. Стасюк на тему «Інститут уповноважених у здійсненні Голодомору-геноциду 1932–1933 рр. в УСРР» на здобуття доктора історичних наук, який відбувся в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі 24 грудня 2021 р. Попередньо дисертація була розміщена на електронних ресурсах¹⁵. Активно до виявлення плагіату в дослідженні О. Стасюк долучились історики О. Юркова, Г. Єфіменко та В. Брехуненко, які в публікаціях докладно навели приклади запозичень. Зокрема, останній першим звернув увагу на те, що директорка музею порушила академічну доброчесність, використавши тексти В. Гудзя і О. Поршневої без посилань. Уривки текстів було подано паралельно. Втім, найбільше В. Брехуненка шокував плагіат з російського навчального посібника. Він закликав читачів вдуматися в те, що матеріал було запозичено не з наукової книги, а саме з навчального посібника, що вказує на низький академічний рівень О. Стасюк. В. Брехуненко наголосив, що в росіян було запозичено саме методологічні засади і стратегію дослідження Голодомору-геноциду. Він також зазначив, що теоретичний доробок західних інтелектуалів дисертантка взяла не з оригінальних текстів і навіть не з західних чи українських їх опрацювань, а з російських підручникових інтерпретацій¹⁶.

Г. Єфіменко, який проаналізував один з підрозділів дисертації О. Стасюк, зауважив, що в її дослідженні нефахово перевірені джерела, некоректні висновки,

---

¹³ Відгук на дисертацію на здобуття наукового ступеню доктора історичних наук Ющенка Петра Андрійовича «Киеворуська спадщина в історичній пам'яті українського суспільства (XII – початок XXI ст.)». *Historians*. 2 жовтня 2019. URL: <https://surl.li/zh1zhi>

¹⁴ Петро Ющенко через плагіат позбувся ступеня доктора наук. 27 лютого 2020. URL: <https://salo.li/179Ad66>

¹⁵ Юркова О. Нефаховість, фальсифікації та плагіат: дисертація Олесі Стасюк. Ч. 1. 01.02.2022 р. *Лікбез. Історичний фронт*. URL: <https://surl.li/czibmq>

¹⁶ Брехуненко В. «Переяславська зрада». Аналіз наукової роботи очільниці Музею Голодомору. *Історична правда*. 23 грудня 2021 р. URL: <https://surl.li/zrulux>

проблеми з цитуванням, бракує елементарного знання фахової термінології, а також є неналежно оформлені запозичення з робіт таких науковців як Є. Сірий, С. Маркова, Н. Андрушин та ін.¹⁷

О.Юркова почала розглядати роботу О.Стасюк з аналізу ради, яка присуджувала науковий ступінь¹⁸. Це важливо з погляду того, хто покривав порушення академічної доброчесності. Дослідниця також проаналізувала джерельну базу докторської дисертації О.Стасюк, чітко простивши, що замість аналізу справ подано скопійовані описи фондів архівних установ, і навела прізвище особи, яка, на її думку, працювала замість дисертантки в установах. Так само деякі джерела з посиланнями потрапляли до роботи О.Стасюк разом з текстами авторів. Аналізуючи фонди і справи з архівів у дисертації, О.Юркова дійшла висновку, що з архівними документами дослідниця не працювала, а фактично сплагіатила посилання¹⁹. Таким чином, історики проаналізували дисертацію О.Стасюк та виявили випадки плагіату, які стосувалися копіювання як тексту інших авторів, так і джерел.

Наступним кроком істориків, а саме Г.Боряка, Г.Єфименка, О.Юркової, Л.Якубової стало подання до Голови НАЗЯВО заяви про академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації у дисертаційному дослідженні О.Стасюк, де зазначено про випадки плагіату, наведено джерела запозичень. Вказано, що дисертантка сфальсифікувала стан дослідження проблеми, список використаних джерел та літератури, ступінь власного внеску у введення до наукового обігу історичних джерел, результати власних архівних досліджень²⁰. НАЗЯВО підтвердило випадки плагіату, а також направило звернення до МОН щодо позбавлення О.Стасюк наукового ступеня доктора історичних наук²¹. Однак О.Стасюк подала до суду, який скасував рішення НАЗЯВО²². Справа триває досі. Але активна участь істориків у доведенні порушення академічної доброчесності свідчить про те, що історична спільнота прагне зберігати високу якість наукових досліджень, і віддзеркалює позицію вчених у засудженні плагіату в історичних доробках.

Ще одним випадком виявлення плагіату стала докторська робота О.Щербань з етнології на тему: «Еволюція традицій використання глиняного посуду в народній культурі харчування українців Наддніпрянщини другої половини 19 – початку

---

¹⁷ Єфіменко Г. Чи є щось гірше за плагіат? Про дисертацію О.Стасюк. *Лікбез. Історичний фронт*. 24.12.2021 р. URL: <https://surl.li/qnzdim>

¹⁸ Юркова О. Нефаховість, фальсифікації та плагіат...

¹⁹ Юркова О. Нефаховість, фальсифікації та плагіат: дисертація Олесі Стасюк. Ч. 2. *Лікбез. Історичний фронт*. 12.02.2022 р. URL: <https://surl.li/rjhchk>

²⁰ Заява до Голови НАЗЯВО А.П. Бутенко «Про академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації у дисертаційному дослідженні Олесі Олександрівни Стасюк». 31 жовтня 2022 р. С. 1, 3, 4, 5, 6.

²¹ Рішення Національного агентства з забезпечення якості вищої освіти про виявлення академічного плагіату в захищеній 24 грудня 2021 року на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.053.01 дисертації Стасюк О.О. «Інститут уповноважених у здійсненні Голодомору-геноциду 1932–1933 років в УСРР», поданої на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. 27.06.2023 р. URL: <https://surl.li/ssywqq>

²² Суд скасував «політичне» рішення НАЗЯВО: у дисертації О.Стасюк з геноциду українців відсутні фальсифікації та плагіат. *Україна Молода*. 13 жовтня 2023 р. Режим доступу: <https://surl.li/xljvzg>

21 століття». Докладний негативний відгук на цю дисертацію написав доктор історичних наук О. Пошивайло. Він охарактеризував роботу як «поверхову» й «аматорську», виконану з використанням чужих праць. Зокрема етнологиня запозичила концепцію, структуру роботи, змістове наповнення, інтерпретацію етнографічних явищ, результати дослідження, що свідчить про неоригінальність дисертації та порушення принципів академічної доброчесності. Крім того, дисертантка не опрацювала жодного нового архівного джерела і припустилася в роботі численних дилетантських огріхів. О. Пошивайло навів для наочності текст О. Щербань і фрагменти праць інших фахівців, звідки було «вкрадено» фрагменти. Визначив (і навів відповідні порівняльні таблиці), що О. Щербань вдалася до плагіату з його досліджень, а також із праць А. Цегельника, С. Яценка, Л. Данченко, О. Шарка, Л. Заглади, Є. Спаської, Н. Мазалової, Т. Щепанської, Ю. Лотмана, В. Скуратівського, Ф. Вовка, К. Матейко, Я. Риженка, А. Щербаня та ін. Дослідник простежив ланцюжок запозичень, демонструючи не лише факт плагіату, але й історію плагіату, коли один автор запозичував в іншого, який, у свою чергу, запозичив у третього. Також привернув увагу не тільки до текстуальних запозичень, але й до спотворення концепцій оригінальних авторів. Тому О. Пошивайло підкреслив «лженауковість в діяльності» О. Щербань²³, спричинену як нерозумінням принципів наукового дослідження, так і використанням чужих здобутків.

Окрім інших численних порушень, занепокоєння ще одного з рецензентів дисертації О. Щербань – доктора історичних наук К. Рахна – викликали виявлені факти плагіату. Зокрема, дані про етнографа Степана Носа були скопійовані зі статті С. Чибирак, а відомості про А. Канієвського – з монографії Л. Артюх та її статей. Хоча ці праці згадуються в історіографічному огляді, немає належних посилань при використанні їхніх матеріалів у тексті дослідження, що свідчить про імітацію роботи з першоджерелами. Також дослідник підкреслив, що О. Щербань фактично приписує собі тексти М. Сумцова, В. Щелоковської, Н. Заглади, Л. Шульгиної по всьому тексту дисертації²⁴.

Ще одним із дисертаційних досліджень з історії, в якому знайшли плагіат, стала розвідка з египтології. Сходознавиця Олена Романова розкритикувала дисертацію О. Заплетнюк «Царська влада в Єгипті періоду правління Ехнатона», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю «07.00.02» – Всесвітня історія, охарактеризувавши роботу як «хаотичну компіляцію, а почасти і текстові запозичення (тобто плагіат-мозаїка...) із робіт різних египтологів,

---

²³ Пошивайло О. Відгук на монографію, автореферат та дисертацію Щербань Олени Василівни «Еволюція традицій використання глиняного посуду в народній культурі харчування українців Наддніпрянщини другої половини XIX – початку XXI століття», поданої на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук зі спеціальності 07.00.05 – етнологія. URL: <https://surl.li/hjhevf>

²⁴ Рахно К. Відгук на дисертацію Щербань Олени Василівни «Еволюція традицій використання глиняного посуду в народній культурі харчування українців Наддніпрянщини другої половини 19 – початку 21 століття», поданої на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук зі спеціальності 07.00.05 – етнологія. URL: <https://salo.li/1E897F5>

які писали англійською чи російською мовою»²⁵. Також було відзначено, що дисертантка припускається помилок щодо фактажу, хронології Стародавнього Єгипту та неправильно використовує термінологію, не вміє працювати з історичними джерелами.

О. Романова присвятила в рецензії окремий підрозділ некоректним текстовим запозиченням у дисертації з робіт інших дослідників. Насамперед, вказала на некоректні текстові запозичення, що характеризуються масштабним копіюванням текстів інших дослідників без належного оформлення цитат, відсутністю лапок при цитуванні та посиланнями на джерела в кінці абзаців без чіткого позначення запозичених фрагментів. Такий підхід створює так званий «плагиат-мозаїку», коли текст складається переважно з робіт інших авторів з мінімальним додаванням власного змісту. Другим важливим проявом є спотворення оригінальних джерел через переказування, що викривляє думки оригінальних авторів, нерозуміння або неправильне тлумачення текстів, які копіюються, та компоновання власного тексту з фрагментів робіт інших дослідників, що призводить до серйозних помилок. Третім проявом є фальсифікація цитованих джерел шляхом приписування їм тверджень, яких там насправді немає, та використання паранаукових термінів із посиланням на авторитетні наукові роботи. Ці проблеми представлені як такі, що підривають довіру до історичних досліджень та української науки загалом. На думку О. Романової, оскільки на той час багато робіт іноземних істориків (Л. Манніч, К. Рутледж, О. Голдвассер), які використовувала дисертантка, були не у вільному доступі, важко було виявити плагиат через відповідні програми, зокрема після переписування²⁶. Тому ще постає проблема, наскільки ефективними є програми для виявлення плагиату.

У статті А. Айсфельда докладно охарактеризовано випадок академічної недоброчесності в кандидатській дисертації Л. Хрящевської «Господарства німецьких колоністів Півдня України (кінець 18 – початок 20 ст.)», захищеної 2008 р. Дослідник порівняв дисертацію з роботами інших авторів, встановивши, що 54% її тексту (103 сторінки) складається з тексту дисертації М. Белікової без жодного посилання на авторку. Дослідник довів, що плагиат стосується не лише дисертації, але й серії статей, які опублікувала Л. Хрящевська у 2006–2008 рр. Зокрема, встановлено запозичення з робіт І. Кулинич, В. Мільчева, Я. Бойка та інших науковців. Було виявлено та описано конкретні методи, використані для маскування запозичень: заміна термінів (наприклад, «меноніти» на «колоністи»), переклад тексту українською мовою, незначне перефразування, зміщення та підтасовування посилань. Згадується відмова Л. Хрящевській в участі у Міжнародній науковій конференції, присвяченій 200-річчю заснування колоній на Березані (2009 р.), що

²⁵ Романова О. Як змусити богиню Гатгор приборкати дикого лева, тобто саму себе. Рецензія на дисертацію Ольги Заплетнюк. 24 лютого 2018 р. URL: <https://surl.li/epykvyx>

²⁶ Романова О. Як змусити богиню Гатгор приборкати дикого лева, тобто саму себе. Рецензія на дисертацію Ольги Заплетнюк. 24 лютого 2018 р. URL: <https://surl.li/epykvyx>

свідчить про реакцію наукового середовища на виявлений плагіат. Дослідник указав на відсутність спеціалізованої дисертаційної ради з історії німців в Україні як на системну проблему, що сприяла виникненню подібних порушень. У статті висловлюється занепокоєння щодо знецінення наукової етики та безкарності плагіаторів, що не перешкоджає їм будувати академічну кар'єру та навіть викладати у закладах вищої освіти²⁷. Детальне дослідження цього випадку плагіату й те, що автор опублікував результати в науковому виданні, забезпечивши прозорість та доказовість звинувачень, демонструє високий рівень відповідальності А. Айсфельда за дотримання академічної доброчесності на протигагу академічному шахрайству.

Прикладом судового позову щодо плагіату й відстоювання честі автора є справа І. Чорновола, який подав до суду на лауреатів Шевченківської премії Р. Горака та М.-Я. Гнатіва, які використали без посилань фрагменти його монографії «Польсько-українська угода 1890–1894 рр.» у т. 6 «В поті чола» з десяти томної біографії Івана Франка. За це І. Чорновол отримав відшкодування 40 тис. гривень, і це поки що є єдиною справою, в якій потерпілий отримав компенсацію за порушення авторського права²⁸. Однак такий прецедент є показовий тому, що наголошує на важливості дотримання академічної доброчесності, й на тому, що за порушення авторських прав передбачається покарання.

Окремої уваги заслуговують випадки реакції істориків на виявлення плагіату в науково-популярних виданнях. Одним із таких стали статті старшої наукової співробітниці Інституту історії НАН України О. Русиної, в котрих розкрито показовий випадок академічної недоброчесності в контексті масштабного проекту «Україна: історія великого народу», розпочатого з ініціативи політиків В. Зубанова та А. Толстоухова.

О. Русина зосередилася на критиці виданої в рамках проекту серії «Україна: Хронологія розвитку» (УХР). Продемонструвала, як матеріали з туристичного путівника А. Івченка «Вся Україна» були майже дослівно переписані у виданні УХР. Дослідниця уважно зіставила дати (наприклад, заснування міст, передання володінь) з оригінальних джерел і показала, як вони безпідставно змінювалися. Також навела численні докази непрофесійності авторів УХР і вказала на масштабні запозичення ілюстрацій з інших видань (близько 250 знімків лише з одного видання «Україна – козацька держава»), часто з порушенням авторських прав²⁹. Дослідниця виявила численні порушення академічної доброчесності, зокрема запозичення ілюстрацій без належного посилання на джерела, особливо з білоруської енциклопедії «Вялікае княства Літоўскае» та видання «Україна: Литовська доба. 1320–1569». Авторка статті докладно описала пряме порушення авторського права шляхом не лише копіювання

²⁷ Айсфельд А. Плагіат как стержень научной карьеры историка и юриста Л.М. Хрящевской. *Сучасні дослідження з німецької історії*. 2019. С. 127–132.

²⁸ Львівський історик відсудив у шевченківських лауреатів 40 тис. грн. за порушення авторських прав. *Українська правда*. 11 червня 2015 р. URL: <https://surl.li/atdzzb>

²⁹ Русина О. «Пацюк-потвора» як дзеркало української історії. 23 квітня 2010 р. URL: <https://salo.li/b6Bea74>

окремих ілюстрацій, а й їх підбору, ігнорування застережень щодо захисту авторських прав. О. Русина детально задокументувала порушення з конкретними прикладами, що засвідчує професійний підхід до викриття плагіату й зазначила, що це не перша її публікація з даної тематики, посилаючись на попередню статтю «“Пацок-потвора” як дзеркало української історії». Дослідниця мала особистий контакт із видавництвом для з’ясування ситуації, що показує її активну громадянську позицію щодо неприпустимості плагіату. Особливого значення ситуації надає те, що розглянуте видання позицінувалося як загальнонаціональний патріотичний проект і претендувало на Державну премію. О. Русина вказала на системність проблеми, пов’язуючи конкретний випадок із загальним станом дотримання академічної етики в Україні та характеризуючи політичну систему як «клептократію», що створює сприятливі умови для подібних порушень³⁰. Публікації О. Русини засвідчують важливу роль професійних істориків у виявленні та публічному висвітленні проблем академічної недоброчесності, захисті професійних стандартів та авторських прав у комерційних «патріотичних» проектах, особливо тих, що мають політичну підтримку.

Також великий резонанс викликала праця українського історика В. Огієнка, старшого наукового співробітника Музею української діаспори у м. Києві: «Голодомор. Історія неусвідомленої травми»³¹, яка мала на меті спрощено донести до громадськості суть геноциду українського народу. Про те, що історик порушив академічну доброчесність, заявили декілька колежанок по фаху з України й провідних закордонних установ, чії роботи В. Огієнко використав без посилань. Зокрема, йдеться про Е. Ешлбом, О. Кісь, Д. Маттінглі, Н. Романець та І. Скубій. Свою критику історикині почали із зауваження про велику кількість фактичних, понятійних, стилістичних і орфографічних помилок у роботі науковця. Також у книзі В. Огієнка вони виявили прямий плагіат, коли було повністю скопійовано чи перефразовано текст без згадки автора, який показали, порівнюючи тексти робіт автора і дослідниць. Також – структурний плагіат, що передбачає запозичення структури дослідження, зокрема, йдеться про доробок О. Кісь. Дослідниці відзначили, що В. Огієнко скопійовав джерела з тексту Н. Романець, над якими не працював, і додав їх до роботи. Також історик запозичив ідеї науковиць і подекуди некоректно використав їх у тексті. Фрагменти робіт різних авторок у праці В. Огієнка призводять до спотворення і перекручування фактів, тому, на думку дослідниць, книга історика є невдалою спробою популяризувати тему Голодомору, позаяк використання плагіату в дослідженнях і чужих ідей без їх розуміння може негативно вплинути на сприйняття теми серед громадськості.

Частково автор згадує імена науковців-чоловіків у книзі. Однак використані дослідження жінок проходять без посилань у тексті, тому історикині вказують ще й на гендерний аспект плагіату. Обурюються дослідниці й тим, що В. Огієнко

³⁰ Русина О. Плагіат від двох політиків і одного професора. 10 березня 2011 р. URL: <https://salo.li/24F402E>

³¹ Огієнко В. Голодомор. Історія неусвідомленої травми. Київ, 2024. 608 с.

відмовляється визнати порушення академічної доброчесності і перепросити³². Крім того, у переписці у соцмережі В. Огієнко нападає на свою колегу Д. Матінглі, вказуючи фразую «she chose to start this mess» у її провині. Дослідниці зазначали, що в академічній спільноті давно жевріє проблема применшення і знецінення внеску жінок у науці³³. І таке ставлення історика до праць дослідниць є тому підтвердженням. Однак варто зауважити, що В. Огієнко запозичив і здобуток чоловіка-історика, хоча на даний момент це одиничний випадок³⁴. Тому ми все-таки спостерігаємо упереджене ставлення до колег-істориків, яке підкріплюється висловлюваннями на просторах соцмереж.

Треба додати про думки інших науковців щодо плагіату в книзі В. Огієнка³⁵. Більшість дебатів розгорталася у соцмережі Facebook. Підтримали дослідниць і засудили плагіат такі історики як Л. Якубова, Г. Єфіменко, Т. Гундорова, В. Кіпіані, В. Хархун та ін. Зокрема, Л. Якубова вказала, що потрібно звертати увагу на якість робіт, зокрема й науково-популярних, спрямованих проти ворога-агресора росії, і що підхід «абияк» не можна застосовувати дослідникам. На захист В. Огієнка став В. В'ятрович. Він звернув увагу на те, що книга розроблена для масової аудиторії, тож не варто розводити багато шуму з цієї історії, яка може бути вигідна ворогам через тему геноциду, також натякаючи на «емоційність» жінок-дослідниць у розголосі справи перед громадськістю³⁶. Таким чином, дискусія щодо плагіату зачіпає сферу не тільки наукових історичних досліджень, а й науково-популярних, коли виноситься на широкий загальний питання про дотримання принципів академічної доброчесності й розголошення плагіату, що зустрічає як підтримку, так і опір колег по цеху.

Опублікована під псевдонімом стаття «Майстер-клас плагіату від професора Коляди» вказує на випадок, коли доктор історичних наук, професор І. Коляда дослівно скопіював значні фрагменти з книги «Таємниці письменницьких шухляд. Детективна історія української літератури» С. Цалика та П. Селігея до власної публікації про П. Тичину без належного цитування й посилань. Викривач ретельно порівнював тексти, що дало змогу виявити дослівні запозичення, використання синонімів і перестановку слів для маскування плагіату. Для наочної демонстрації збігів традиційно використано порівняльну таблицю. Особливо дописувач занепокоїв статус плагіатора – доктор наук, професор, який працює на кафедрі методики навчання, адже це, на його думку, створює додаткову суспільну небезпеку. В статті наголошується на багаторічній кропіткій дослідницькій роботі справжніх авторів книги на протигагу поведінці плагіатора³⁷.

³² Ешлбаум Е., Кісь О. та ін. Плагіат і перекручення: недолуга спроба «популярної історії» Голодомору від Віталія Огієнка. *Україна Модерна*. 22.08.2024. URL: <https://surl.gd/lhzzyo>

³³ Кісь О., Матінглі Д. та ін. Страсті за плагіатом і «оригінальним форматом». *Україна модерна*. 14.07.2024. URL: <https://surl.li/tntphf>

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Сидір Всевидюче-Око. Майстер-клас плагіату від професора Коляди. 2024. URL: <https://salo.li/o2A9967>

І. Коляда відреагував на звинувачення в плагіаті, застосувавши кілька стратегій захисту. Ключовим аргументом стало віднесення його книги до науково-популярного жанру, видання в якому «не вимагають посилянь»³⁸ і мають «компілятивний характер»³⁹. Він наполягав, що в такому разі автор «має право на авторське бачення подачі матеріалу»⁴⁰, а робота не претендує на наукову новизну. Щодо конкретних звинувачень у використанні чужих праць без належного цитування, І. Коляда стверджував, що вказав використані джерела у списку літератури. Щодо використання матеріалів Т. Філевської, він заперечив обізнаність про її публікації на час написання книги (2016 р.). Примітно й те, що І. Коляда перевів дискусію в площину конкуренції за державне фінансування, натякаючи на упередженість критики через незадоволення розподілом коштів в Інституті української книги. Позиція видавництва «Фоліо» полягає в запереченні отримання попередніх повідомлень про плагіат від Т. Філевської, з посиланням на втрату архівів під час воєнних дій⁴¹. Ця ситуація ілюструє складну проблему визначення меж припустимого запозичення в різних жанрах наукової й науково-популярної літератури.

Реагували науковці-історики й на плагіат у навчальних виданнях. Так, О. Русина докладно проаналізувала підручник «Очерки истории Украины» (2010), рекомендований МОН як навчальний посібник для вишів. Вона виявила, що розділ про «литовський» період (XIV-XVI ст.), який написав член-кореспондент НАН України М. Котляр, значною мірою є компіляцією текстів з радянського видання «История Украинской ССР» (1982) та книги «Історія України: нове бачення» (1995). Дослідниця провела порівняльний текстовий аналіз із наведенням паралельних цитат, точно визначила джерела неправомірних запозичень і задокументувала випадки прямого копіювання без посилянь на першоджерела, підкреслюючи: «...оцінювати це видання – з огляду на заявлену авторами суспільну значимість проекту – слід за гамбурзьким рахунком»⁴². О. Русина звернула увагу не лише на сам факт плагіату, а й на некоректність запозичених даних, зокрема хронологічні недоречності в історичних подіях, неточні ідентифікації історичних постатей (наприклад, перетворення Михалона Литвина на «литовського дипломата Михаїла»⁴³) та довільне тлумачення історичних фактів. О. Русина наголосила на потребі в належній повазі до історичних джерел і пам'яток⁴⁴.

Публікація О. Русиної в українському медіа-просторі, як і вже згадані реакції авторки на плагіат у наукових працях, спрямована на формування громадської думки

³⁸ Шурмакевич В. Історика Ігоря Коляду звинувачують у плагіаті: він відреагував. 22 серпня 2024. URL: <https://salo.li/644coF5>

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Русина О. Плагіат як найвище досягнення наукової думки. 1 травня 2011. URL: <https://salo.li/a8o6Deb>

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

щодо академічної недоброчесності. Вона демонструє, як професійні історики беруть участь у публічному обговоренні проблеми, не обмежуючись вузьким професійним середовищем.

Державний комітет архівів України й Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства виступили з офіційним зверненням, яке демонструє інституційну реакцію на порушення академічної доброчесності. Вони чітко ідентифікували випадок неправомірного привласнення авторства навчального посібника «Архівознавство», виданого у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна».

Звернення містить детальне обґрунтування порушення з посиланням на відповідну законодавчу базу. Автори документа апелюють до Закону України «Про авторське право і суміжні права», цитуючи конкретні статті про визначення авторства й прав авторів.

У документі точно вказано джерела плагіату – підручник «Архівознавство» за редакцією Я. Калакури та І. Матяш (2002 р.), а також словник «Архівістика» (1998 р.). Важливо, що звернення містить повний перелік справжніх авторів оригінальних праць⁴⁵.

Документ розкриває механізм плагіату: видавання за власну працю скорочених текстів підручника «із втручанням літературного редактора»⁴⁶.

Комітет публічно засудив неетичну поведінку в науковому середовищі та зробив загальне застереження для потенційних наслідувачів такої практики⁴⁷. Цей документ є прикладом того, як професійні інституції беруть на себе відповідальність за моніторинг і публічну критику випадків плагіату, захищаючи права авторів та встановлюючи етичні стандарти в науковому співтоваристві.

Висновки. Публічні заяви істориків про виявлення плагіату в наукових, науково-популярних і навчально-методичних працях колег характеризуються високим рівнем професіоналізму дослідників. Так, історики застосовували детальний текстологічний аналіз із порівнянням паралельних цитат, аналізували джерельну базу та систему посилань у рецензованих роботах, виявляючи не лише запозичення, а й водночас фальсифікації роботи з архівними матеріалами, трансформації, спотворення запозичених текстів. Також досліджувалися ланцюжки запозичень та виявлявся не лише прямий текстуальний, але й структурний плагіат, як і запозичення концепцій. Випадки плагіату в історичних дослідженнях демонструють певну закономірність. Також історики, реагуючи на плагіат у колег, шукали причини його появи, серед яких можна виділити три найголовніших: підвищення статусу для політиків та управлінців, брак фахового рівня для самостійної наукової роботи, пошук комерційної вигоди. Інституційний вимір реакції проявлявся через офіційні звернення до НАЗЯВО та МОН з метою позбавити

⁴⁵ Боряк Г.В., Матяш І.Б. Обережно: ПЛАГІАТ. URL: <https://salo.li/cE54dCB>

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

порушників наукових ступенів, у залученні до реагування на випадки плагіату державних установ (як от Державного комітету архівів України). Важливо, що наявні й колективні звернення та рецензії від груп професійних істориків, а також подання судового позову щодо захисту авторських прав. Прозорість та доказовість у представленні випадків плагіату. Публікації проти плагіату розміщувались як в академічних, так і в публіцистичних виданнях, а обговорення розвивалися ще й у соціальних мережах, що розширює можливості для формування громадської думки про неприпустимість плагіату в науковій, науково-популярній і навчально-методичній літературі. Особливо слід відзначити чітке й послідовне позиціонування дослідників щодо неприйнятності плагіату незалежно від статусу того, хто його скоїв.

Перспективами дослідження можна визначити розширення його хронологічних меж; порівняння ситуації з плагіатом в українській історіографії з іншими країнами та іншими галузями науки в Україні; дослідження впливу міжнародних наукових стандартів на розвиток академічної доброчесності в українській історичній науці.

REFERENCES

- Aisfeld, A. (2019). Plahiat yak sterzhen naukovoï kariery istoryka i yurysta L.M. Khriashchevskoi [Plagiarism as the Core of the Scientific Career of Historian and Lawyer L.M. Khryashchevska]. *Suchasni doslidzhennia z nimetskoï istorii*, 127-132 [in Ukrainian].
- Boriak, H.V., & Matiash, I.B. (n.d.). Oberezhno: PLAHIAT [Caution: PLAGIARISM]. Retrieved from <https://salo.li/cE54dCB> [in Ukrainian].
- Brekhunenکو, V. (2021). «Pereiaslavskа zrada». Analiz naukovoï roboty ochilnytsi Muzeiu Holodomoru [«Pereiaslav Betrayal». Analysis of the Scientific Work of the Head of the Holodomor Museum]. *Istorychna pravda*. Retrieved from <https://surl.li/zrulux> [in Ukrainian].
- Haran, O. (2008). Tsynizm naukovtsia Lytvyna [Cynicism of Scientist Lytvyn]. *Ukrainska Pravda*. Retrieved from <https://surl.li/pzxdfc> [in Ukrainian].
- Epplbaum, E., Kis, O. & et al. (2024). Plahiat i perekruchennia: nedoluha sproba «populiarnoi istorii» Holodomoru vid Vitaliia Ohiienska [Plagiarism and Distortion: a Flawed Attempt at a «Popular History» of the Holodomor by Vitalii Ohienko]. *Ukraina Moderna*. Retrieved from <https://surl.gd/lhzzvo> [in Ukrainian].
- Yefimenko, H. (2021). Chy ye shchos hirshe za plahiat? Pro dysertatsiiu O. Stasiuk [Is there Something Worse than Plagiarism? About O. Stasiuk's Dissertation]. *Likbez. Istorychnyi front*. Retrieved from <https://surl.li/qnzdim> [in Ukrainian].
- Kis, O., Matinhli, D. & et al. (2024, July 14). Strasti za plahiatom i «oryhinalnym formatom» [Passions for Plagiarism and «Original Format»]. *Ukraina moderna*. Retrieved from <https://surl.li/tntphf> [in Ukrainian].
- Ohienko, V. (2024). *Holodomor. Istoriia neusvidomlenoi travmy* [Holodomor. History of Unconscious Trauma]. Kyiv [in Ukrainian].
- Romanova, I.V. (2012). Yavysheche plahiatu: istoriia ta sohodennia [The Phenomenon of Plagiarism: History and Present]. *Zovnishnia torhivlia: pravo, ekonomika, finansy*, 3, 267-272 [in Ukrainian].
- Romanova, O. (2018, February 24). Yak zmusyty bohyniu Hathor prybortkaty dykoho leva, tohto

- samu sebe. Retenziia na dysertatsiiu Olhy Zapletniuk [How to Make the Goddess Hathor Tame a Wild Lion, that is, Herself. Review of Olga Zapletnyuk's Dissertation]. Retrieved from <https://surl.li/epykyx> [in Ukrainian].
- Rusyna, O. (2010). «Patsiuk-potvora» yak dzerkalo ukrainskoi istorii [«Rat-Monster» as a Mirror of Ukrainian History]. Retrieved from <https://salo.li/b6Bea74> [in Ukrainian].
- Rusyna, O. (2011). Plahiat vid dvokh politykiv i odnogo profesora [Plagiarism from Two Politicians and One Professor]. Retrieved from <https://salo.li/24F4o2E> [in Ukrainian].
- Rusyna, O. (2011, May 1). Plahiat yak naivysheche dosiahnennia naukovoï dumky [Plagiarism as the highest achievement of scientific thought]. Retrieved from <https://salo.li/a8o6Deb> [in Ukrainian].
- Sydir Vsevydiuche-Oko. (2024). Maister-klas plahiatu vid profesora Koliady [Master Class of Plagiarism from Professor Koliada]. Retrieved from <https://salo.li/o2A9967> [in Ukrainian].
- Slavinska, I. (n.d.). Plahiat mistiat do 90% dysertatsii v Ukraini – aktyvistka initsiatyvy «Dyserhait» [Up to 90% of Dissertations in Ukraine Contain Plagiarism – Activist of the «Disserhate» Initiative]. *Suspilne. Kultura*. Retrieved from <https://surl.li/ewlekt> [in Ukrainian].
- Tolochko, O., & Yakovenko, N. (2006). Potrapyly v istoriiu [Got into History]. *Krytyka*, 7-8 (105-106). Retrieved from <https://surl.li/njyzgk> [in Ukrainian].
- Shaurenko, A. (2024). Plahiat u naukovykh pratsiakh z istorii: analiz isnuichykh system vyavlennia ta yikh efektyvnist [Plagiarism in Historical Research: a Review of Current Detection Systems and Their Effectiveness]. *SWorldJournal*, 27 (3), 159-164. DOI: 10.30888/2663-5712.2024-27-00-046 [in Ukrainian].
- Shurmakevych, V. (2024). Istoryka Ihoria Koliadu zvyuvachuiut u plahiaty: vin vidreahuvav [Historian Ihor Koliada is Accused of Plagiarism: He Responded]. Retrieved from <https://salo.li/644coF5> [in Ukrainian].
- Yurkova, O. (2022). Nefakhovist, falsyfikatsii ta plahiat: dysertatsiia Olesi Stasiuk. Ch. 2 [Unprofessionalism, Falsifications and Plagiarism: Dissertation of Olesya Stasyuk. Part 2]. *Likbez. Istorychnyi front*. Retrieved from <https://surl.li/rjhchk> [in Ukrainian].
- Yakubivskiy, I.Ye. (2023). Akademichniy plahiat yak vyd porushennia akademichnoi dobrochesnosti [Academic Plagiarism as a Type of Violation of Academic Integrity]. *Nove ukrainske pravo*, 4, 127-134 [in Ukrainian].